

Crime prevention in violation of privacy

Abstract:

Human life in the world, both in the past and today has raised various issues in relation to oneself and others. In the meantime, the social environment that man has chosen for his life, whether it is a small group or a large society, issues and challenges. Has seen many aspects that both the environment of society and the personality of the individual have influenced this process. To maintain its organization and continue its life, it is necessary to constantly adapt new people to itself. Given the expansion of conflicting areas of privacy and crime prevention, this research is essential. The purpose of this study is to explain the areas of crime prevention and the role of preventive government oversight in this regard. Based on this, the question arises as to which area of privacy can be in conflict with crime prevention? The answer to this hypothesis is that situational prevention can conflict with citizens' privacy. The research method is descriptive-analytical. As a result, the government should exercise its oversight role exceptionally and not enter into areas of privacy unless expedient and necessary.

Keywords:

Privacy, government, crime prevention, monitoring

پیشگیری از جرم در تعارض با حریم خصوصیمحمود مالمیر^۱

تاریخ دریافت: ۱۰/۱۰/۱۳۹۹

حبیب‌الله خودسیانی^۲

تاریخ پذیرش: ۰۷/۰۵/۱۴۰۱

مسعود حیدری^۳**چکیده:**

حیات آدمی در جهان، چه در گذشته و چه امروزه مسائل گوناگونی را در رابطه با خویش و دیگران مطرح کرده است. در این میان محیط اجتماعی که انسان برای زندگی خود برگزیده است خواه یک گروه کوچک باشد و خواه یک جامعه بزرگ، مسائل و چالش‌های فراوانی را به خود دیده است که محیط جامعه و شخصیت فرد هر دو بر این فرآیند تاثیر گذار بوده اند. اجزاء جامعه انسانی مخصوصاً کوچک‌ترین آنها که فرد انسانی است ثبات دائم ندارند بلکه همواره تغییر می‌پذیرند، اما گروه انسانی برای آنکه پیوسته بتواند سازمان خود را حفظ نماید و به زندگی خود ادامه دهد ناگزیر است که پیوسته افراد جدید را با خود همساز گرداند. با توجه به گسترش حوزه‌های متعارض حریم خصوصی و پیشگیری از جرم انجام این پژوهش ضروری است. هدف از انجام این تحقیق تبیین حوزه‌های پیشگیری از جرم و نقش نظارت پیشگیرانه دولت در این خصوص است. بر این اساس این سوال مطرح می‌شود که کدام حوزه از حریم خصوصی می‌تواند با پیشگیری از جرم در تعارض باشد؟ در پاسخ این فرضیه مطرح می‌شود که پیشگیری وضعی می‌تواند با حریم خصوصی شهروندان در تقابل باشد. روش تحقیق به صورت توصیفی تحلیلی است. به عنوان نتیجه باید گفت دولت باید نقش نظارتی خود را به صورت استثنایی اعمال و در حوزه‌های مربوط به حریم خصوصی جز در صورت مصلحت و ضرورت وارد نشود.

واژگان کلیدی:

حریم خصوصی، دولت، پیشگیری از جرم، نظارت

^۱ دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران. (نویسنده مسئول و استاد راهنما)

Dr.malmir1@gmail.com

^۲ دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

Khodsiani.m@gmail.com

^۳ دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران. (استاد مشاور).

Masoud_heidari2@yahoo.com

حریم خصوصی

حریم خصوصی نظیر بسیاری از واژگان و مفاهیم در حوزه علوم انسانی چند پهلو و تفسیر بردار است. بسیاری از اندیشمندان حقوقی و سیاسی و فلاسفه به تعریف و البته بیشتر به ذکر مصادیق حریم خصوصی که ریشه در مباحث جامعه‌شناسی و انسان‌شناسی دارد پرداخته‌اند. برخی گرایشها به استقلال این مفهوم نظر دارند و برخی دیگر چنین ادعا نموده‌اند که حق مستقلاً و دارای استقلال در معنا و مفهوم به نام حریم خصوصی قابل شناسایی نمی‌باشد. به هر حال شناسایی و برداشت‌های متفاوت از مفهوم حریم خصوصی برای ورود به مباحث جدی‌تر کلید و نقشه راه خواهد بود.

از نظرگاه دکتربین در علوم انسانی و همچنین در حیطه جرم‌شناسی نیز از اصطلاح حریم خصوصی تعاریف و مفهوم‌شناسی متفاوتی گردیده است. برای مثال اشخاص نظیر «ساموئل وارن» و «لوئیز براندیس» که از منظر تاریخی اولین کسانی بودند که مفهوم حریم خصوصی را مطرح کردند معتقدند که حریم خصوصی به مفهوم حق بر تنهایی اشخاص تعریف می‌شود. حریم خصوصی از نظرگاه آنان در شمار بنیادی‌ترین حق‌های یک نظام مردم‌سالار و همچنین دموکراتیک است و در قوانین اساسی دولت کشورهای مختلف می‌باید حمایت شایسته را از این مفهوم به عمل آورند.^۱ «بلوشتن» واژه یا اصطلاح حریم خصوصی را علاقه و تمایل به شخصیت و فردیت انسانی می‌داند و باور دارد که اصطلاح حریم خصوصی از شخصیت و همچنین از فردست محترم به شمار آمده حمایت می‌نماید، از مفاهیمی نظیر استقلال فردی و اجتماعی، منزلت و کرامت و همچنین استحکام شخصیت. (انصاری، ۱۳۸۳: ۱۹۹) گویس باور دارد که با در نظر گرفتن سه عنصر از عناصر اصلی و اساسی در ارتباط و اما مستقل ناشناس ماندن، محرمانگی، یا تنهایی و همچنین بی‌نامی و و خلوت باور دارد حریم خصوصی یک شخص هنگامی نقض می‌گردد که دیگر اشخاص قادر باشند اطلاعاتی در خصوص او به دست آورند، وی را مورد عنایت و توجه خویش قرار داده و یا به چنین شخصی دسترسی پیدا نمایند. (انصاری، ۱۳۸۳: ۲۰۰).

حق بر حریم خصوصی موضوع بسیاری از اسناد بین‌المللی جهانی و منطقه‌ای نیز می‌باشد که از جمله مهمترین آنها اسناد عام و بنیادین فراملی نظیر اعلامیه جهانی حقوق بشر^۲، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و در نهایت اعلامیه حقوق بشر اسلامی قاهره^۳،^۴ می‌باشد.

برای ارائه تعریف از حریم خصوصی کار تا اندازه‌ای دشوار است، اما یکی از اندیشمندان حقوقی دو ضابطه کلی برای شناسایی مصادیق مشمول حریم خصوصی در نظر گرفته است. ضابطه نوعی که ناظر به جنبه‌های زندگی انسان به صورت نوعی یا ذاتی است و ضابطه شخصی که برخی از جنبه‌های حیات خود را به صورت عرفی از شمول تعریف حریم خصوصی خارج می‌داند.

(انصاری، ۱۳۸۷: ۲۳۲).

انتقادات وارد شده در راستای پیشگیری از وقوع جرم

نقض حریم خصوصی به واسطه پیشگیری موسع

^۱ <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/privacy>

^۲ Universal Declaration of Human Rights, 1948s

^۳ [Universal Islamic Declaration of Human Rights](#) 1981

^۴ International Covenant on Civil and Political Rights, (ICCPR), 1966

مطابق این مفهوم هر آنچه که علیه جرم بوده و موجب کاهش آن شود در شمول مقوله پیشگیری است. این نوع از پیشگیری به جهت حذف یا خنثی سازی عوامل جرم زا ناظر به سیاست هایی است که به صورت ساختار-فرآیند و با تمرکز بر عوامل فردی و عمومی بزه کاری در سطح وسیع و فراگیر اتخاذ می شوند و شامل سیاست های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و حقوقی می باشند. (عباچی، ۱۳۸۳: ۵۸).

نخستین جرم شناسی که دارای این بینش بود انریکو فری است که برای مبارزه با جرم تدابیر دفاع فردی و دفاع اجتماعی را پیشنهاد کرد. منظور از دفاع فردی مبارزه با علل شخصی جرم است اما دفاع اجتماعی اقداماتی است که هم عرض کیفر بوده و هدف انحصاری آن تقلیل و کاهش عوامل اجتماعی بزه کاری است. (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۸۷: ۷۴۷).

تعیین حدود و ثغور و نوع اقدام های پیشگیرانه مسئله ای حیاتی محسوب می شود. این مسئله به کلیت دولت و مفهوم عام آن ناظر است. وقتی صحبت از سیاست جنایی در سه بخش تقنین، قضا و اجراء می شود خطر گسترش اقدامات پیشگیرانه با تفسیری که مجلس از آن ارائه می دهد در حوزه هایی اجرایی و قضایی نیز موثر واقع می شود. ورود به حریم خصوصی به بهانه اقدامات پیشگیرانه بهانه خوبی برای دولتهای توتالیتر برای ورود به خلوت شهروندان است. اقدامات سخت گیرانه پلیس در بعد اجرایی بدون که به شکل سیاست های سختگیرانه در آمریکا آغاز و به بیش از ۱۵۰ کشور تسری یافت به بهانه پاکسازی شهر و اقدامات پیشگیرانه بوده است. بنابراین پیشگیری تا زمانی قابل توجیه به نظر می رسد که اصل بر آزادی شهروند بدون مداخله دولت باشد (آزادی منفی) و در موارد لازم دولت خود را مجاز به مداخله بداند. (آزادی مثبت).

نقض حریم خصوصی به واسطه گسترش پیشگیری توسط همه افراد

اصولا همکاری یک قاعده اساسی در سیاست مبارزه با بزه کاری محسوب می شود. دولت ها نیز بر همکاری های اجتماعی، اقتصادی و نیز حضور ساکنان اهمیت می دهند. یعنی عدم مشارکت این عده تلاش های دولت را نیز با شکست مواجه می کند. یکی از شکل های رایج این نوع از پیشگیری همکاری همسایگان یعنی مراقبت از محله به وسیله ساکنان آن است. در این همکاری ها نه تنها افراد محله، امنیت محله سکونت خود را با کمک امکانات متفاوت تامین می کنند بلکه به منزله یک گروه فشار می توانند نیروی انتظامی را وادار نمایند تا علیه شرایط جرم زای آشکار مانند توزیع مواد یا فحشاء وارد عمل شوند. (دادستان، ۱۳۸۵: ۲۹۶).

به نظر می رسد می توان بر نظارت همسایگی ایراداتی را وارد نمود. در واقع تبدیل کشور به شکل پلیسی تجربه ای است که بشر در نظام های کمونیستی و توتالیتر با آن روبرو بوده است. هدایت این اقدامات به ویژه زمانی که از سوی دولت باشد خطر بیشتری دارند. در دولت های اقتدار گر، انسان نه هدف غایی بلکه وسیله ای برای دستیابی حکومت به اهداف و آرمان های خود تلقی می شود. در این میان پیشگیری از وقوع جرم ابزار موجه و لباس مناسبی برای دولت به نظر می رسد، به ویژه ظاهر این نوع از پیشگیری که به خود مردم واگذار شده دولت را از هر گونه اتهامی مبری می سازد.

تحدید «حقوق بنیادین»^۵ افراد

⁵ Fundamental rights

حریم خصوصی در زمره حق‌های بنیادین آدمی تلقی می‌شود اما این سوال مطرح است که چرا که تعرض نمودن به حق حریم خصوصی نقض و در هم شکستن حقوق بنیادین فرد تلقی می‌شود. اما از طرف دیگر بحث پیشگیری از جرم توسط دولت و حفظ «منافع عموم»^۶ پیش می‌آید.^۷ در این میان تکلیف دولت چیست؟ مداخله یا عدم مداخله؟ آنگاه که در مقام تعریف و تعیین اقدامات وضعی پیشگیرانه از جرم هستیم پاره‌ای از حقوق افراد جامعه از جمله حق رفت و آمد، حق بر خلوت، حق بر آزادی اجتماعات، حق متفاوت زیستن و متفاوت بودن باید مورد توجه قرار گیرد. بدین معنا که باید ببینیم آیا این حقوق جزو حقوق حمایت شده مطلق است یا جزء آن دسته از حقوق مورد حمایت نسبی قرار می‌گیرد. زیرا چنانچه این حقوق جزء هسته اصلی حقوق بشر باشد هدف پیشگیری از جرم نمی‌تواند سلب یا محدود کردن آنها به عنوان وسیله برای دستیابی به آن هدف را توجیه نماید.

پس از طرح نظریه انتخاب عقلانی مدل پیشگیری وضعی از جرم مطرح می‌گردد. ارتباط این دو از این جهت است که مجرم بر اساس خرد و عقل خود دست به انتخاب می‌زند پس با اعمال متدهای پیشگیری وضعی از وقوع جرم می‌توان محاسبه عقلانی مجرم را بر هم زد. اما چالش دیگری که مطرح می‌شود آن است که برخی از این شیوه‌های پیشنهادی برای برهم زدن معادلات و محاسبات شخص مجرم با مقوله حقوق بشر و حریم خصوصی در تعارض است و جامعه را به شکل امنیتی و دژواره تبدیل می‌کند. مهمترین ایراد حقوق بشری وارد بر پیشگیری وضعی مربوط به مورد سوم است. تدابیر پیشگیری وضعی یعنی محدود سازی رفت و آمد و فعالیت‌های اجتماعی. پس پیشگیری وضعی نوعی محدود سازی فرد محسوب می‌شود. با وجود آنکه فرد قربانی جرم نمی‌شود اما بخشی از آزادی خود را از دست می‌دهد. مثلاً باید در ساعات معینی به خانه بازگردد یا اتومبیل گران قیمت خود را به مکان‌های خطرناک نبرد. تکنیک‌های پیشگیری وضعی ممکن است به ابزاری خطرناک برای تعدی و تعرض به حریم خصوصی شهروندان و دولتها تبدیل شود. از دیدگاه بسیاری از شهروندان دولت‌هایی که از روش‌های پیشگیری وضعی از جمله نظارت ویدیویی استفاده می‌کنند دولتهای اقتدارگرا و مداخله‌کننده در حرم خصوصی شهروندان محسوب می‌شوند. افراط در به کارگیری این روش‌ها جامعه را به یک قلعه نظامی تبدیل می‌کند که در آن همه چیز مورد نظارت و کنترل قرار می‌گیرد. بدین ترتیب افزایش استفاده از تکنیک‌های پیشگیری وضعی به جای ایجاد احساس امنیت مولد ترس در شهروندان می‌شود. (پاک نهاد، ۱۳۸۸: ۲۶۵).

حریم جغرافیایی یا مکانی^۸

⁶ Public interest

^۷ نفع عمومی از جمله مسائل بسیار مناقشه برانگیز هم در فلسفه سیاسی و هم در جامعه‌شناسی سیاسی به شمار می‌آید. نهایتاً این نکته باید مد نظر قرار گیرد که نفع عمومی نباید به نحوی معنا و تفسیر شود که زمینه برای توتالیتریزم یا استبداد اکثریت و امحاء یا نقض حقوق اقلیت فراهم گردد. در این راستا آنچه الزامی است تقویت ابزارهای کنترل جامعه بر دولت از طریق توانمند سازی جامعه مدنی است. (برای اطلاعات بیشتر در این زمینه نگاه کنید به: شمعی، محمد، تحلیل ماهیت و آثار قرارداد

ادرای در حقوق ایران، نشر دستان، چاپ اول، ۱۳۸۸، ص ۶۹)

⁸ Geo-privacy or location privacy

نقش تکنولوژی برای توسعه «سرویس های مبتنی بر تعیین محل»^۹ به وسیله دول، در خصوص مفهوم حق بر حریم خصوصی در این بخش از مقاله مورد بررسی و تامل قرار می گیرد. چالش اصلی و بنیادین آن است که «اصل انتظار مشروع»^{۱۰} از مفهوم حریم خصوصی معنای شایسته، درخور و مناسبی برای حمایت نمودن از آن در مقابل قدرت دولت است. استفاده و توسل از مکانیسم جدید فناوری، جمع آوری نمودن و ثبت کردن اطلاعات مرتبط به موقعیت جغرافیایی اشخاص را آسان نموده است. «اطلاعات و آمار جغرافیایی»^{۱۱} اشکال گوناگون از اطلاعات هستند که امکان دارد مورد پوشش در این خصوص قرار گیرند. در این حوزه ممکن است تمرکز ما بر روی «داده های و آمار جغرافیایی»^{۱۲}، «داده های محلی و منطقه ای»^{۱۳} و «داده های پویا»^{۱۴} باشند. با دسترسی به اطلاعات مکانی اشخاص، دول قادر به توسعه دادن سرویس های نظیر سرویس تعیین محل شهروندان و مردم می شوند، سرویس هایی که به ذخیره سازی اطلاعات مربوط به حریم خصوصی اشخاص مجهز می باشند. (Sjaak, 2008, p397) استفاده از سامانه هایی مانند «جی-پی-اس»^{۱۵} و همچنین «جی-آی-اس»^{۱۶} و یکی از کاربردی ترین و در دسترس ترین ابزارها و متد در راستای ارتقاء سطح ایمنی مردم است و قابلیت های فراوان چنین سامانه باعث گردیده که در بسیاری از موضوعات از آن استفاده کنند. (واجارگاه، ۱۳۹۰، ص ۵۵)

شهروندان در بسیاری از موارد از ثبت نمودن اطلاعات مرتبط به وسیله سرویس های تعیین محل را تهدید بر ضد حریم خصوصی خویش تلقی کرده اند. برای نمونه طبق پژوهشی که در خلال سالهای ۲۰۱۸ تا ۲۰۱۱ توسط یکی از مهمترین سرویس های داخلی^{۱۷} در آلمان انجام شده بیانگر آن است که ۳۹ درصد مردم کشور آلمان حق حریم خصوصی را بنیادی ترین حق های بشری خود دانسته اند. از میان ۱۱ گزینه پیش رو در این نظر سنجی از منظر شرکت کنندگان ۲ مورد یعنی دوربین های مراقب در مکان های عمومی و همچنین قانون تعیین هویت اجباری برای شهروندانی با سن ۱۲ سال به بالا به عنوان تهدیدهای کوچک علیه حریم خصوصی شهروندان اعلام شده است. لیکن ۹ مورد دیگر تهدیدهای جدی و خطرناک در راستای نقض حریم خصوصی اعلام شده اند. این موارد عبارتند از:

۱- انتقال کلیه اطلاعات مسافرتی به واسطه سرویس های هواپیمایی به کشور مقصد

۲- ردیابی و ثبت موقعیت جغرافیایی افراد به وسیله «پوششگرهای خودکار»^{۱۸}

۳- انجام عمومی آزمایش DNA

۴- تجسس های پیشگیرانه توسط دولت

۵- ردیابی و ثبت موقعیت جغرافیایی افراد به واسطه مخابره های تلفنی

⁹ Location based service

¹⁰ reasonable expectations

¹¹ geo-information

¹² geographic data

¹³ location data

¹⁴ movement/mobility

¹⁵ GPS-Global positioninig system

¹⁶ GIS-Geographic informatin services

¹⁷ Dutch National Freedom Survey 2007 (Nationaal Vrijheidsonderzoek)

¹⁸ automatic scanning

۶- توقیف احتیاطی در موارد مشکوک

۷- جستجوی منازل به واسطه سوء ظن

۸- نظارت دولتی بر «رایانامه ها»^{۱۹} و ارتباطات اینترنتی

۹- استراق سمع مکالمات تلفنی

وفق آنچه مشاهده می گردد بعضی از این موارد که امکان نقض نمودن حریم خصوصی مردم را توسط دولت میسر می نماید به سرویس تعیین مکان جغرافیایی مربوط می گردد. استفاده کردن از این گونه از سرویس ها اگرچه به عنوان رایج و معمول برای حمایت نمودن از فردیت و امنیت خصوصی شهروندان معرفی گردیده است، اما به نوبه خود می تولد خطری بنیادین و بالقوه برای تهدید و تحدید حقوق و آزادیهای فردی و عمومی افراد به حساب آید. کاربست برخی از این گونه ابزارها، امکان نقض آشکار و گسترده حقوق بنیادین بشر را فراهم می نماید. بسیاری از این گونه سیستم های نظارت فرصت سوء استفاده نمودن را در اختیار اشخاصی قرار می دهند که به این گونه از اطلاعات و آمار دسترسی پیدا کرده اند. ابزارهای مجهز و مدرن تنها زمانی به این فناوری می توانند موثر و کارا تلقی گردند که در مکان و همچنین در زمان مناسب و با مداخله های صحیح انسانی به کار بسته شوند. (واجارگاه، ۱۳۹۰، ص ۱۴۷)

بر اساس آنچه بیان شد، انتظار مشروع از حریم خصوصی می تواند با شرایطی برای شهروندان به وجود آید. هر شخص باید «انتظار ذهنی و واقعی»^{۲۰} از حریم خصوصی در شرایط مشخص را داشته باشد. همچنین جامعه می بایست آماده پذیرش «انتظار عینی»^{۲۱} به عنوان امری معقول باشد. آراء گوناگونی از دادگاه های اروپایی در این خصوص صادر شده است. حال موضوع اساسی این است که آیا تمام افراد جامعه به یک میزان می توانند از حریم خصوصی بهره مند شوند یا خیر؟ اگرچه انتظار مشروع از حریم خصوصی توسط بسیاری از قضات در «دادگاه اروپایی حقوق بشر»^{۲۲} به رسمیت شناخته شده است لیکن مواردی با استثنائات خاص نیز وجود دارد. برای نمونه در دعوی «لویی علیه سویس»^{۲۳} رای دادگاه بدین شکل بود که شهروندی که درگیر فعالیت های مجرمانه (نظیر حمل و نقل و قاچاق مواد مخدر) است باید انتظار کمتری از حریم خصوصی داشته باشد. در خصوص این پرونده دادگاه با استفاده از دستگاه های نهان گوشی^{۲۴} توانسته بود مکالمات منزل لویی را تحت پوشش درآورد. دادگاه چنین اعلام داشت که لویی باید می دانست که مشغول یک عملیات جنایی بوده و علاوه بر این خطر پوشش زندگی شخصی او توسط نیروهای مخفی پلیس وجود دارد.^{۲۵}

در عصر حاضر بسیاری از فعالیتهای مجرمانه سازماندهی شده مانند پولشویی، تروریسم یا قاچاق مواد مخدر و... تهدیدی آشکار و جدی علیه امنیت ملی کشورها محسوب می شوند. دولت ها نیز برای

^{۱۹} منظور همان ایمیل (E-Mail) یا پست الکترونیک (Electeronic-Post) می باشد.

^{۲۰} actual (subjective) expectation

^{۲۱} objective expectation

^{۲۲} European Court of Human Rights (ECtHR)

^{۲۳} Lüdi v Switzerland

^{۲۴} شنود

^{۲۵} European Court of Human Rights, Judgment of 15 June 1992 (Lüdi v Switzerland), Publ. ECtHR, Series A, No. 238. The text of Ludwig Lüdi v Switzerland

مقابله با چنین تهدیداتی از سرویس های پیشرفته مکان یاب برای اشخاص به عنوان یکی از ساده ترین و کم هزینه ترین روش ها استفاده می کنند هر چند که امکان نقض حریم خصوصی برخی اشخاص را به دنبال داشته باشد. پس انتظار مشروع از حریم خصوصی و نه هر گونه انتظاری را می توان به عنوان ابزاری کارا و اثر گزار در مقابل دخالت های دولت به واسطه پیشگیری از جرم به رسمیت شناخت. در این بین باید توجه داشت که چنین اقداماتی نباید منجر به نقض حریم خصوصی جمعی و گسترده افراد شود. به واقع راهکارهای پیشگیری از این مهم از ضروریات است.

«دوربین های مدار بسته» نظارت پیشگیرانه یا نقض حریم خصوصی؟

در حقیقت آنچه امروزه تلویزیون مدار بسته یا سیستم کنترل به واسطه هر نوع از اشکال دوربین می نامیم یکی از مهمترین شیوه های نظارت نمودن و مراقبت کردن از افراد در مقابل تعرض دیگران است که در دهه اخیر به شکل غیر قابل باور در محیط های فردی و همچنین در مکان های اجتماعی به کار رفته است. دوربین های نظاره گر فروشگاه ها و مکان های بزرگ، مراکز عظیم تجاری، انبارهای عمومی، بیمارستان ها و مراکز درمانی، ایستگاه های قطار و مترو، کوچه ها، خیابان ها و پارک ها عمومی از این دسته اند (کوسن، ۱۳۸۴، ص ۳۲۵). این دسته از دوربین ها و مانیتورها توانایی مراقبت نمودن از تمامی و اشکال مختلف حرکت و آمد و رفت شهروندان را قادر بوده و این امر تنها به بهانه حفظ نمودن امنیت ناخوشایند مقام های دولتی نیست، اما هیچ گاه نباید فراموش کرد که حقوق بنیادین را در کارزار امنیت قربانی گردد.

مثال های گوناگونی برای این مدل و گونه از پیشگیری وضعی از جرم در جهان معاصر وجود دارد که امکان دارد شهروندان به نقض حریم خصوصی منتهی شود چرا که این باور پذیرفته شده که ما می توانیم در یک مکان عمومی مثل پارک یا بیمارستان یا هر جای دیگر هم در وضعیت خصوصی باشیم. اگرچه اخذ و تثبیت تصاویر در مکان های عمومی به طور معمول نباید به نقض حریم خصوصی افراد منجر شود.

ممکن است زندگی خصوصی با آزادی اطلاعات در تعارض قرار گرفته و اصطکاک ایجاد کند، در این موارد بر مبنای عرف رایج، قاضی تشخیص می دهد که چه بخش از زندگی آنها در زمره و شمار حریم خصوصی و چه بخش باید منتشر شود. در کشور آمریکا که نشریات موسوم به نشریه های زرد تمایل وافری به مداخله در حریم و زندگی شخصی اشخاص مشهور و معروف با استناد به اصل جریان آزاد اطلاعات دارند. (ابراهیمی، پیشین، ص ۱۰۳) با وجود احساس امنیت مردم در برابر رخداد بزه با وجود چنین سیستم های نظارتی پیشگیرانه و نظارت پیشگیرانه آیا حریم خصوصی مردم ایمن و مصون از تعرض و تجاوز خواهد ماند؟ در کشور کانادا نظارت ویدیویی در مکان های عمومی از حدود دو دهه پیش آغاز شده، با وجود این شیوع استفاده از این شکل از نظارت به اندازه کشور انگلیس و در کل بریتانیای کبیر نبوده است. رستوران ها، بانکها فروشگاه ها، دفاتر مکان های صنعتی، مکان های گردشگری عمومی، آپارتمان ها، از این شیوه برای نظارت بر شهروندان بهره برده اند. در سال ۲۰۱۸ میلادی ۷۰ درصد همه بانکهای مورد سرقت در کشور کانادا مجهز به سیستم نظارت ویدیویی به شکل مدرن و به روز آن بودند. البته ادعا شده که در ۸۵ درصد کل جرم های ارتكابی نقش نظارت ویدیویی در تحصیل اطلاعات مقدماتی برای کشف نمودن جرم موثر و کارا

بوده اند. مفسران حقوقی و علوم اجتماعی از همان زمان چنین پیشگویی کردند که نظارت ویدیویی به شکل تاسف باری به یک از ابزارهای و متد گسترده پیشگیری از جرم در آینده تبدیل خواهد شد (Nieto, 1977, p10). همچنین تاثیر نظارت ویدیویی در موقعیت و مکان های گوناگون متفاوت و واجد آثار و تبعات مختلف بوده است. در کانادا بسیاری از مطالعات نشان می دهند که دوربین های بی صفحه بیان گر کمترین تاثیر را در بازدارندگی و همچنین پیشگیری از وقوع بزه در مکان های عمومی داشته اند. در کشور فرانسه استفاده از ابزارهای، ابزارهای الکترونیکی، شنود و نظارت نمودن از نوع ویدیویی اگر به دلیل افشای اطلاعات مالی یا جنسی اشخاص به کار بسته شوند غیر قانونی و نامشروع است، اما برای کشف عملیات جاسوسی و فعالیتهای سیاسی و بر ضد امنیت ملی و عمومی شهروندان این عمل مجاز است. در فرانسه البته تحت آراء به شکل وسیعی به چشم می خورد. (تدین، ۱۳۸۸، ص ۱۴۸). شیوع و گسترش عملیات تروریستی در سالیان اخیر اجازه استفاده از نظارت ویدیویی و همچنین وسائل الکترونیک و در مکان های عمومی را برای دولت کشور های مدرن فراهم نموده، از این جهت امروزه نظارت های گسترده دیدبانی الکترونیکی در مکان ها و مناطق عمومی وجود دارد. صد ها و بلکه هزاران دوربین تلویزیونی حومه پاریس را تحت کنترل خود در آورده اند، مناطق تجاری و مالی با بیش از ۱۷۰ عدد از دوربین های پلیسی نظارت ویدیویی به شکل ۲۴ ساعته تحت نظر اند، بیش از ۳۵۰۰ دوربین در اتوبوس های شهرداری برای تشخیص اعمال جنایی تعبیه گردیده اند. اکثر غریب به اتفاق فروشگاه ها و امنیت ترابری هوایی از این شیوه به شکل وسیع در پیشگیری نمودن از وقوع بزه استفاده می کنند. روسیه، اسپانیا، مولداوی و دیگر کشورها در سراسر جهان وضعیت یکسانی دارند و هر ساله هزینه های زیادی را صرف نصب دوربین ها و استفاده از نیروی انسانی نموده اند (Nieto, op.cit, p10). با وجود واقعیت های نظیر آنچه گفته شده این سوال مطرح است که استفاده از دوربین ها و به طور کلی مراقبت ویدیویی تاثیری در کاهش وقوع جرم و پیشگیری از وقوع جنایت داشته و یا این نوع اعمال نظارت بر مردم با اهداف دیگری طراحی گردیده اند؟ در سال ۲۰۱۸ دادگاه ایالتی آمریکا گزارشی در خصوص سیستم های ویدیویی در منطقه های عمومی صادر نموده که توسط پرفسور «راتسفیل» استاد دانشگاه تمپل تنظیم گردیده است. گزارش مذکور توضیح کاملی از این فرآیند ارائه می نماید و مضرات و مزیت های این تکنولوژی و یافته های درخور و مفید این سیستم را به شکل مختصر بیان می نماید. گزارش چنین بیان کرده در حالی که مشاهده های کلی در میان سیستم های مدیریت حاکی از کارایی دوربین های نظارت ویدیویی برای جلوگیری یا پیشگیری نمودن از وقوع بزه می باشد اما پیدا نمودن اسناد و مدارک واقعی از کاهش جرم بسیار دشوار است. در سال ۲۰۱۹ میلادی وزارت انگلستان گزارشی به نام «پیشگیری از جرم بر اثر تلویزیون های مدار بسته» منتشر نمود. این گزارش توسط استاد اداره دادگاه جنایی «براندن ولش» در ماساچوست و «دیوید فارینکتن» روانی در موسسه جرم شناسی کمبریج نوشته شد. مولفان ۵۶ مطالعه مربوط از هر دو کشور آمریکا و بریتانیا را طبق موازین اسلوب شناسی دقیق بررسی نمودند و به این نتیجه رسیدند که تنها ۲۷ مورد از مطالعات آنها برای قرار دادن در تجربه و تحلیل ها به اندازه کافی دقیق بوده است. بر مبنای این مطالعه ها آنها دریافتند که نظارت ویدیویی به مقدار اندکی جنایات و جرایم را به شکل عمومی کاهش می دهد و

بیشتر در کاهش جرم وسایل نقلیه در پارکینگ ها موثر می باشد. مراقبت های ویدیویی تاثیر کم و یا هیچ تاثیری روی جرم در حمل و نقل عمومی و مرکز شهر ندارند. در سال ۲۰۲۱ وزارت گزارش دیگر روی مطالعات اثربخشی سیستم های نظارت ویدیویی منتشر کرد. «گیل» استاد جرم شناسی در دانشکده لیسیستر ارزیابی های خودش را بدین شکل نشان داده است. در این گزارش وی یک ارزیابی منظم از ۱۳ پروژه اجرا شده مراقبت ویدیویی در محل های مختلف شامل مراکز شهر، پارکینگ ها، بیمارستان ها و مناطق مسکونی تهیه کرد. نتایج متناقض بود: جرم ها در حالی در برخی مناطق کاهش می یابند که در مناطق دیگر شاهد افزایش جرایم خواهیم بود. سامانه های ویدیویی ناظر که در مناطق گوناگون شامل بیمارستان ها، پارکینگ ها و... نصب می شوند نشان دهنده آن است که بیشترین میزان کاهش جرم به خصوص در پارکینگ های عمومی است و همچنین در این گزارش متذکر می شود که سهم این سامانه های ناظر در کمک به پلیس در حفظ نظم عمومی و کشف جرایم به صورت سیستمی که متشکل از اجزاء کوچک تر، با سیاست هدفمند، ناظر، قانونمند و منظم گسترش یافته است. این گزارش بیان میکند به منظور بالا بردن قوای زیر بنای این سامانه ناظر بهتر است این سیاست توسعه یابد. دکتر وادریسمن پرفسور جرم شناس و رییس گروه امنیتی و انتظامی ملی از دانشگاه اوتادا ارزیابی و بررسی این مطالعات را هدایت می کرد. مروری بر این گزارش نشان داد تاثیرات نظارت ویدیویی در خصوص جرایم کاملاً متغیر و نسبتاً غیر قابل پیش بینی بوده است و آن ارزش بازدارنده نظارت ویدیویی در طول زمان و در مقوله های جنایی مختلف متفاوت می باشد. سامانه های نظارت ویدیویی، کمترین تاثیر را در کاهش تخلفات مربوط به بی نظمی عمومی داشتند. اهمیت عوامل بازدارنده نظارتی ویدیویی به موقعیت های مربوط به گردشگری مربوط می شدند. در مجموع می توان بیان داشت که در حال حاضر پیدا کردن شواهد واضح که نشان دهنده این باشد که نظارت ویدیویی موثر در پیشگیری از وقوع جرم می باشد کاری دشوار است. به هر صورت نتیجه گرفتن عکس آن نیز مشکل است. یکی از نقش های اصلی و ارزشمند برای نظارت ویدیویی ممکن است مطرح کردن آن به عنوان منبعی از شواهد در کشف و تحقیق جرایم باشد. هر چند استفاده از دوربین های مدار بسته با هدف پیشگیری از وقوع جرم می بایست مورد استفاده قرار گیرد اما باید علاوه بر روش های پیشگیری، تدابیر لازم به منظور جلوگیری از سوء استفاده احتمالی را به ترتیب زیر مد نظر داشت:

- ۱- باید شهروندان را از وجود دوربین های مدار بسته به وسیله تابلوهای اطلاع رسانی مطلع نمود تا این وسیله به ابزار سرکوبی مردم تبدیل نشود؛
- ۲- حق دسترسی افراد به اطلاعات ثبت شده؛
- ۳- حق بزه دیده سوء استفاده از این سازوکارها جهت مراجعه به دادگاه؛
- ۴- ممنوعیت نصب دوربین در محل سکونت افراد (ابراهیمی، ۱۳۹۰، ص ۱۱۱).

نتیجه گیری

نظارت به منظور پیشگیری از جرم توسط دولت در بخش های گوناگون حیات آدمی به یکی از ابزارهای پرهزینه و رایج دولت در جهان امروز تبدیل گردیده است. در قبض و بسط نظریه های

دولت از دولت حداکثری تا دولت‌های آزادی خواه، نظارت به منظور پیشگیری یکی از مکانسیم های حیاتی دولت برای برای بقاء حاکمیت یا تضمین حقوق و آزادی های بنیادین بشر به کار گرفته می شود. تعیین اهداف و نتایج پیشگیری به علت سیر تحول از تبیین نظریه تا اخذ رویه های عملی ممکن نیست؛ اما مقوله مشخص ساختن دقیق انواع نظارت به منظور پیشگیری می باشد. بعضی از دولت ها نظارت پیشگیرانه به وسیله همه و در اکثر امور را مورد قبول قرار داده و استفاده از متد تمامیت خواه نظارت را ترسیم و در عمل مورد قبول قرار داده اند. بعضی دیگر یعنی دولت لیبرال نظارت را در تئوری و با ذهنیت نبود تجاوز به حوزه های نظیر امنیت و آزادی مردم ترسیم ولی در بخش اجرایی، اهداف تبیین شده به خواست دولت و ضرورت مرتبط با بقاء خودشان را یا به واسطه تحول افکار عمومی و به خواست مردم تغییر مسیر داده اند. از این رو تقدم امنیت نهاد دولت بر امنیت و آزادی شهروندان در وضعیت استثنایی توجیه گردیده است؛ اما خطر آنجاست که شاهد گسترش موقعیت استثنایی و جابجایی استثناء و اصل باشیم. در تقابل بین امنیت دولت و آزادی شهروندان، بقاء دولت نمی تواند به قیمت نقض حقوق و آزادی های بنیادین شهروندان تمام شود. از آنجا که بدون وجود امنیت نهاد دولت، آزادی شهروندان به فنا خواهد رفت، بقاء دولت نیز با توسل به نقض حقوق و آزادی های شهروندان وجه دموکراتیک این نهاد را با شک و شبهه مواجه می سازد؛ مولفه ای که تضمین گر تحقق حقوق و آزادی های بنیادین برای شهروندان است.

فهرست منابع

۱. ابراهیمی، شهرام، پیشگیری از جرم در چالش با موازین حقوق بشر، پایان نامه دکتری حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه تهران، خرداد ۱۳۸۷
۲. ابراهیمی، شهرام، جرم شناسی پیشگیری، جلد اول، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۹۰
۳. انصاری، باقر، حریم خصوصی در رسانه های همگانی، نشریه پژوهش و سنجش، شماره ۳۹ و ۴۰، پاییز و زمستان ۱۳۸۳
۴. انصاری، باقر، حقوق حریم خصوصی، نشر سمت، چاپ اول، زمستان ۱۳۸۷
۵. پائول استنلی، حقوق حفظ اسرار، ترجمه محمد حسین وکیلی و قدم، نشر کتاب همگان، چاپ اول، ۱۳۹۱، ص ۹۶
۶. پاک نهاد، امیر، سیاست جنایی ریسک مدار، نشر میزان، چاپ اول، پاییز ۱۳۸۸
۷. تدین، عباس، تحصیل دلیل در آیین دادرسی کیفری، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۸۸
۸. دادستان، پریرخ، روان شناسی جنایی، نشر سمت، چاپ سوم، پاییز ۱۳۸۵

۹. رئیسی، اندیشه، سیاست جنایی ایران در قبال جرایم ارتكابی در حریم خصوصی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق، سال ۱۳۹۰
۱۰. عباچی، مریم (۱۳۸۳)، پیشگیری از بزه کاری و بزه دیده گی کودکان، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۷، ص ۵۸
۱۱. کن بینز، جایگاه پیشگیری نخستین از جرم در انگلستان، ترجمه مهدی صبوری پور، مجله حقوقی دادگستری، سال شصت و هشتم، دوره جدید، تابستان ۱۳۸۳
۱۲. محسنی، فرید، حریم خصوصی اطلاعات، نشر دانشگاه امام صادق، چاپ اول، ۱۳۸۹
۱۳. محمد نسل، غلامرضا، پلیس و سیاست پیشگیری از جرم، نشر دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری از وقوع جرم، چاپ اول، ۱۳۸۷
۱۴. محمد نسل، غلامرضا، پلیس و سیاست پیشگیری از جرم، اولین همایش ملی پیشگیری از جرم، چاپ اول، ۱۳۸۷
۱۵. معتمد نژاد، کاظم، جامعه اطلاعاتی، نشر میراث قلم، چاپ دوم، ۱۳۸۹
۱۶. موریس کوسن، نظارت ویدیویی، دلایل موفقیت و شکست، ترجمه شهرام ابراهیمی، مجله الهیات و حقوق، بهار و تابستان ۱۳۸۴
۱۷. نمایان، پیمان، واکنش های عدالت کیفری به تروریسم، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۹۰
۱۸. نیاز پور، امیر حسن، پیشگیری از بزه کاری در قانون اساسی ایران و لایحه پیشگیری از وقوع جرم، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۵، زمستان ۱۳۸۳
۱۹. Www.Biometrics.Gov/Docs/Privacy/Pdf
۲۰. Www.Estig.Ipbeja.Pt/~Ac_Direito/Privacy.Pdf
۲۱. Www.Legal-Dictionary.Thefreedictionary.Com/Privacy
۲۲. Www.Parliament.Uk/Parliamentary-Offices/Post/Pubs2006.Cfm
۲۳. Www.Privacynetwork.Info